

Herkese Merhaba!

Bugün 44. Dönem'in 3. Koordinasyon Kurulu toplantısını gerçekleştirmek üzere bir araya geldik. Daha önce planlanmış olan bu toplantımızdan, 4 gün önce tüm ülkenin karanlığa gömülmüş olması nedeniyle, Koordinasyon Kurulu toplantımızın akışında kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik olarak küçük bir değişiklik yaptık. Mesleki alanımızla ilgili yaşanan bu karanlık gün ve sonrasındaki gelişmeleri hem sizlerle hem de kamuoyu ile paylaşmak üzere basına açık olarak gerçekleştireceğimiz Koordinasyon Kurulu açılışının ardından iç toplantımıza geçeceğiz.

Sayın Basın Mensupları,

Öncelikle EMO 44. Dönem Koordinasyon Kurulumuz adına sizlere hoş geldiniz demek isterim. EMO'yla bu süre içinde yoğun bir mesai yaptınız. Gösterdiğiniz anlayış için ayrıca teşekkür ederiz.

Aradan 4 gün geçmiş olmasına rağmen şu saat itibarıyla halen AKP iktidarından yaşanan elektrik sistemi çöküntüsüyle ilgili gerçekçi ve tatmin edici bir açıklama duyamadık. Elektriklerin yalnız bir bölgede değil, tüm Türkiye'de kesildiğini öğrendiğimiz anda böyle bir sistem çöküşünün neden olabileceğine ilişkin yoğun bir değerlendirme süreciyle kamuoyunun ve gazetecilerin sorularını bilimsel ve teknik ölçüde elimizden geldiğince yanıtlamaya çalıştık. Daha ilk gün açıklama yaparak, olası nedenleri kamuoyu ile paylaştık ve yaşanan kesintinin nedenlerinin gizlenmeden ortaya konulması için çağrı yaptık.

Yaşanan sistem çöküşünün nedenlerini ortaya koymak yerine, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız'ın, EMO'nun açıklamasını yalanlamak ve kurumumuzu küçük düşürmeye yönelik çarpıtmalarda bulunmak üzere mesai harcadığına tanık olduk. Ne yazık ki kimi sanal enerji platformlarında da yaşanan sistem çöküntüsü ve bu çöküntünün üzerinin örtülmeye çalışıldığı gerçeği yerine "ideolojik" bir bakış açısıyla EMO'nun hedef tahtasına oturtulmaya çalışıldığına şahit olduk. Öyle ki, önemli büyüklükte santrallerin devreden çıkmış olması ve iletim sisteminde hatlarda yaşanan açmalar, Avrupa Birliği ile enterkonnekte bağlantıda yaşanan sorunlar gibi EMO açıklamasında yer alan pek çok teknik konu Bakan dahil olmak üzere enerji alanıyla ilgili kişilerin neredeyse tümü tarafından dile getirilmiştir. Ancak bu konular dahi EMO söylediği için malzeme yapılmaya kalkılmıştır.

EMO'nun santrallerin piyasadaki fiyatları düşük buldukları için elektrik üretmek istememiş olabileceğine ilişkin değerlendirmelerine karşı daha 2006 Temmuz'unda 13 ilde 6 saat elektrik kesintisine yol açan santralin fiyatı beğenmeyerek devreye girmediği gerçeğine gözlerini kapatanlar, ön yargılı bir yaklaşımla kamuyu suçlarken, kestirmeci bir yaklaşımla özel sektörü aklamaya kalkmışlardır. Sayın Bakan ise ideolojik körlükte daha ileriye giderek, EMO'yu "fiyatları düşük bulmakla" suçlayabilmiştir. EMO bugüne kadar yaptığı açıklamalarla, çalışmalarla, yapılan özelleştirme ve serbestleştirme işlemleri sonrasında kullanıcıların fiyatlarının nasıl kabartıldığını, elektriğin nasıl pahalı hale getirildiğini ortaya koymuş, yurttaşları da bu soyguna karşı uyarmıştır. Bugün elektrik fiyatları düştüğünde, halkımız ucuz elektrik kullanacağı için en çok bizlerin memnuniyet duyacağı; az çok EMO'yu tanıyan ve enerji alanında faaliyet gösteren herkesin bildiği açık bir gerçektir. Burada sözü edilen, şirketlerin sistemin çökmesine yol açacak fiyat artış talebini hayata geçirmek üzere bir manipülasyon içinde olup olmadıkları sorusudur. Nitekim yılbaşından bu yana TETAŞ'ın toptan satış fiyatlarında yaptığı indirim tüketicilere yansıtılmayarak yaklaşık 300 milyon TL dağıtım şirketlerine aktarılmıştır.

Yaşanan sistem çöküşüyle ilgili değerlendirmelerimize geçmeden önce 31 Mart 2015 tarihinde meydana gelen ve 10 saati bulan Dünya'nın 7. büyük elektrik kesintisi olarak adlandırılan sistem çökmesinde yaşanan gelişmeler ile ilgili bugüne kadar kamu yetkilileri ve Sayın Enerji Bakanı tarafından resmi ve doyurucu herhangi bir açıklama yapılmadığının altını çizelim.

Yaşanan sistem çöküntüsüne ilişkin birinci saptamamız, bugün artık herkesin kabul etmek zorunda kaldığı gerçekliktir ki, iletim hatlarında yaşanan açmalardan önce sistemden büyük bir santralin ya da santralların devreden çıkmış olması gerekmektedir. Burada sistemden çıkan santralin üstlendiği yük, “sıcak yedek” olarak adlandırılan hazırda bekleyen santrallardan normalde karşılanmalıdır. Bu santrallar bir şekilde devreye alınmadığı için anlık olarak faaliyette olan santralların o andaki kapasitelerin üzerindeki yükü kaldırmak gibi bir sorumlulukla karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Ancak bunun için santrala yüklenen fazla talebin karşılanmasına imkan olmadığı noktada röleler hattı kapatarak o santrali korumaya alacaktır. Rölelerin kaldırabileceği yük aşıldığında devre kapatmalar gerçekleşirken, diğer taraftan sistemin bütününde de anlık frekans dengesizlikleri yoğunlaşacaktır. Bu dengesizlik de çift taraflı işleyebilmekte, yani arzın fazla kaldığı sistem tarafında frekans yükselmesi, arzın sistemden çıktığı bölgelerde frekans düşmesi şeklindedir. Bunlar tabii bölgesel açıdan değerlendirmede olmaktadır. Yoksa olay anında iletim sistemi bütününde frekans düşmesi yaşandığı Yük Tevzi kayıtlarında açık gözükmektedir. Kayıtlara göre 10.36 saatinin 10. saniyesinde 50.044 Hertz (Hz) olan frekans, 11. saniyede 49.461 Hz’e, 18. Saniyede 47.998 Hz’e düşmüştür. Yeniden toparlanma çabaları da sonuç vermemiş, 24. Saniyedeki 48.217 Hz’in ardından sistem frekansı 25. saniyede sıfırlanmıştır. Olay günü iletim sisteminin frekansı 15.58 saatinin 41. saniyesine kadar 0 olarak kalmıştır. Yani 5 saat 22 dakika 16 saniye enterkonnekte iletim sistemi tamamen devre dışı kalmıştır. Peyderpey sistem elektrik talebini karşılamak üzere santralları devreye almıştır.

Bu kadar teknik ayrıntıdan sonra temel sorun olarak sıcak yedek kapasitesinin yetersizliğine işaret etmemiz gerekmektedir. Sayın Bakan iletim hatlarındaki açmaların nerelerde yaşandığına ilişkin her seferinde yeni bir güzergah eklemesi yaparak aslında ilk sorunun kaynağını görünmez mi kılmaya çalışmaktadır?

İlk olarak 2 Nisan 2015 tarihinde 12. Uluslararası Petrol, LPG ve Teknoloji Fuarı’nda yaptığı açıklamada, “Birer saniye arayla Atatürk Barajı’ndan, Çukurova Bölgesi’nden ve Elbistan’dan çıkan hatların açtığını görüyoruz. Birer saniye arayla Çukurova Bölgesi’nin izole bir hale gelmesiyle beraber, Batı’daki İzmir Aliağa Bölgesi’ndeki santralların peş peşe çıkması böyle bir çöküşün tetiklenmesine sebep oldu” demektedir. Ardından TRT Haber’de yaptığı açıklamada, şu bilgileri veriyor:

“Salı günü yine saat 10.36’da (saniyesi de 11) aynı noktada, birbiri ardına birer saniye arayla, Çankırı Kurşunlu Osmanca, Yeşilhisar Kayseri, Afşin Elbistan. Bu hatlar birer saniye arayla açılıyor. Büyük bir havuz. Edirne’den Kars’a, Sinop’tan Hatay’a bir ağ bu. Buradaki salınımlarla birlikte, Çukurova Bölgesi’nde güç devreden çıkıyor. Kendi sistemi içerisinde kalmayıp, örneğin, İzmir bölgesinden çıkıyor. Üreticiler de devreden çıkıyor.”

2006 yılında başlatılan Güç Kalitesi Milli Projesi kapsamında Türkiye’nin büyük bir bölümündeki hatlar üzerinde hangi kapasitede yük olduğu, hangi hattın hangi fazının devre dışı kaldığı, hangi santralin hangi frekansta olduğu mikro saniye seviyesinde senkronize bir şekilde izlenebilmektedir.

1 Mart 2006 tarihinde hayata geçirilen Güç Kalitesi Milli Projesi dünya çapında yapılmış olan en kapsamlı güç kalitesi uygulamasıdır. Ana hedefi ülkemiz insan kaynaklarını kullanarak uygun bir güç kalitesi yakalamak ve reaktif güç akışlarının denetlenerek Türkiye Elektrik İletim Sistemi’ne uygulanacak yaklaşım, yöntem ve teknolojileri gelecekte değişebilecek koşul ve istekler karşısında genişletilebilir, iyileştirilebilir bir biçimde esnek ve ülke koşullarına uygun olarak üretmektir. Bu proje kapsamında iletim sistemine ait çok sayıda veri ile ilgili kayıtlar Bakanlık sisteminde anlık olarak işlenmektedir.

Kamuoyunu doğru bilgilendirmek adına bu proje kapsamında tutulan kayıtlara ait arıza sonuçlarının açıklanması ve enerji uzmanları ile paylaşılması gerekmektedir. Sayın Enerji Bakanı tarafından 2 Nisan 2015 tarihinde yapılan açıklamada da belirtildiği gibi 1’er saniye arayla Atatürk-Göksun-Yeşilhisar Güney, Adana-Seydişehir ve Elbistan-Ankara enerji

iletim hatlarının (380 kilovolt-kV) açtığı bilgisi kamuoyu ile paylaşılmıştır. Ancak bu hatların açmasına neden olan arıza veya üretim santralının devreden çıkması ile ilgili herhangi bir bilgi paylaşılmamıştır.

Milli Yük Tevzi Merkezi'nde bulunan SCADA sisteminden de trafo merkezlerinde ve santrallarda yer alan rölelerin kayıtlarından, hangilerinin hangi zamanda çalıştığı ve kesicilere ait açma bilgilerinin de paylaşılması gerekmektedir.

Bakan Yıldız'ın açıklamalarında Çukurova'daki güç çıkışından da söz edilmektedir. Çukurova Bölgesi, çöküşün ilk yaşandığı andan itibaren akla gelen bölgelerden birini oluşturuyordu.

Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezi'nden (PMUM) alınan verilere göre; elektrik kesintisinin başlangıç saati olan 10.36'da iletim sistemindeki çökmeden önce sırasıyla saat 10.02'de Atlas Termik Santrali, saat 10.21'de Erik HES (6.48 MW), saat 10.34'te Aslantaş HES'in (138 MW) devreden çıktığı görülüyor. İthal kömürle çalışan Diler Holding'e ait 1200 megavat (MW) kurulu güce sahip Atlas Termik Santrali'nin saat 10.02'de 850 MW'lık kapasitesini "kazan besisi suyu pompası arızası" nedeniyle devreden çıkardığı görülüyor. Ancak bu santralin tüm gece boyunca sürekli sisteme giriş yapıp, birkaç dakika sonra arıza bildiriyle sistemden çıktığı tespit ediliyor. PMUM'daki verilere göre gece 00:01-00:59 arasında 350 megavatlık kapasitesini "yük alma rampası arızasıyla", yine 01:05-01:59 ile 02:02-03:56 saatleri arasında 500-550 megavatlık kapasitesini aynı gerekçeyle devreden çıkarıyor. Yeniden saat 03:57'de devreye giren santralin, 04:01-04:59, 05:01-05:59, 06:00-06:59, 07:00-07:59, 08:04-08:59, 09:02-09:59 saatlerinde de sürekli olarak 845-940 MW kapasite ile devreye girip, "kazan besisi pompası arızası" bildirerek hemen devreden çıktığı kaydediliyor. Bu veriler sistemdeki ilk kopmanın Atlas Termik Santral'ın devreden çıkışıyla başladığı değerlendirmelerine yol açarken, Atlas Termik Santrali ise yaptığı açıklamada tüm enterkonekte sistemde yaşanan sıkıntı nedeniyle diğer santrallar gibi devre dışı kaldığını söylemiştir.

Ancak bu santralin tüm gece boyunca sürekli sisteme giriş yapıp, birkaç dakika sonra arıza bildiriyle sistemden çıktığı tespit ediliyor. Elinizdeki metinden sisteme çıkış saatlerini ve arıza bildirimlerini görebilirsiniz.

Bir santralin devreye alınmasına yönelik denemeler ve bir santralin arıza vermesi normal olmakla birlikte, kararlı bir üretim göstermeyen bu santralin üzerindeki yükün arttırılmasını anlamak mümkün görünmemektedir. Bu noktada santralların optimum çalışma seviyesi denilen kapasitelerinin yüzde 80-90'ı düzeyinde üretim yapmaları durumu akla gelmektedir. Ancak bu da kararsız bir üretimi olan santralla sistemin riske edilmesini açıklamaya yetmemektedir.

Bu durumda ikinci bir unsur olarak bu santral devreden çıktığında yükü karşılayacak hazır yedek ihtiyacına yönelik sorular gündeme gelmektedir. Temmuz 2006'da Yük Tevzi'nin "Devreye gir" talebini fiyat düşük gerekçesiyle santralların reddetmeleriyle yaşanan elektrik kesintisinin ardından getirilen bazı kurullarla yedek ihtiyacı ve üretim zorunluluğu, üretimin reddedilmesi durumunda cezalar gündeme gelmiştir. Ancak bunların yeterliliği de ayrıca bir tartışma konusudur. Kaldı ki denetimlerin yetersiz olduğu bilinmektedir. Yani şirket bildirimlerinin esas alındığı gibi, bir kamu hizmeti olan elektriğin sunumunda kamu güvenliği adına acı bir gerçekle karşı karşıyayız. Borsada işletilmeye başlanan elektrik alım-satımında düşük fiyatın olduğu saatte üretim yapmak istemeyen santralin arıza bildiriminin gerçekliği nasıl tespit edilmektedir? Bu sorunun kapsamı santralların hazır yedek olarak beklemek istemeyecekleri gerçeğiyle daha da büyümektedir. Çünkü hazır yedekte beklemek, santral için bir maliyet yaratırken, kardan da feragat etmek anlamına gelmektedir.

Bu noktada sistem işletmecisi olan TEİAŞ'ın olay günü yaşanan kesintideki sorumluluğunu sorgulamak gerekmektedir. Bir elektrik üretim santralının devreden çıktığı anda yani saat 10.36 itibarıyla sistemde ne kadar yedek güç tutuluyordu ve bunlar devreye

alınmaya çalışıldı mı? Otomatik olarak devreye girilememişse TEİAŞ personelinin müdahalesi söz konusu oldu mu? TEİAŞ'ın "Yük al" talimatına uymayan üretim tesisleri var mıydı? Yedek santrallerin yük alarak sistemi dengeleme görevini yerine getirememeleri halinde neden TEİAŞ gerekiyorsa bir şehrin elektriğini keserek sistemin çökmesine engel olamadı?

İşte bu sorular da TEİAŞ'ta bir yönetim zafiyeti olduğunu göstermektedir. Bu zafiyet yalnızca sorunun kaynağı için değil, sonrasında bir türlü düzgün açıklama yapılmamasıyla da tartışma konusudur. Sayın Bakan, olasılık hesabı yaparken 86400'de 1 (1 günde saniye sayısı) hesaplamasını kullanmıştır. Burada yapılan olasılık hesabı hatların tesadüfen 1'er saniye arayla açtığını ifade etmektedir. Oysaki elektrik sisteminde tesadüfler değil, şebekedeki yükler ve üretim santralleri ilişkisi sonucunda hesaplanabilir ve ölçülebilir sonuçlar ortaya çıkar. Bilimsel olarak bu sistem çökmesinin de matematiksel modeli oluşturulabilir. Böyle bir modellemeyi yapacak yazılım ve personel Bakanlık bünyesinde bulunmaktadır. Ancak bu personelin büyük bir bölümü kıyak görevlere atanmıştır. Kamuda liyakate ve bilimsel bilgiye dayalı görevlendirme ve atama yapılmaması sonucunda milyonlarca lira harcanarak yetiştirilen mühendisler ve teknik elemanlar sistem dışında bırakılarak sistem kaderine terk edilmiştir.

EMO, iletim sistemiyle ilgili sorunların farkında olarak Ekim 2014'te TEİAŞ'a sorunların görüşülüp, çözüm yolları üretilmesi amacıyla ortak çalıştay düzenlenmesi için başvurmuştur. EMO'nun 44. Olağan Genel Kurulu'nda alınan karar doğrultusunda TEİAŞ'a 14 Ekim 2014 tarihinde gönderilen yazıda, TEİAŞ'ın Eylül ayında kapalı devre düzenlemiş olduğu etkinliğe atıfta bulunularak, sektörün tüm bileşenlerine açık bir yapı içerisinde birlikte çalıştay düzenlenmesi önerilmiştir. TEİAŞ ise kendi yetkisinde gördüğü bir kamu hizmeti alanıyla ilgili yine bir kamu kuruluşu niteliğinde olan meslek örgütü ile ortak bir etkinlik düzenlemeyi reddederek, sektöre açık yapacağı toplantıda EMO'nun katkı vermesinden memnun olacağını ifade etmekle yetinmiştir.

Ülkemizin yaşadığı bu karanlık gün, AKP iktidarının uyguladığı enerji politikalarının çöküşünün belgesi olmuştur. Bugüne kadar Soma Faciası'ndan Ermenek'e varıncaya kadar pek çok facianın gerçekleştiği bir dönemin Enerji Bakanlığı'nı yapan Sayın Taner Yıldız'ın, hiç olmazsa bu kez sorumluluğunu yerine getirerek, istifa etmesini bekliyoruz. Kamuoyuna "siber saldırı, kedi trafoya girdi, milli enerjimiz nükleer" gibi büyüklere masallar anlatılmasına son verilmesini istiyoruz. "Öngörülemeyen bir şekilde 1 dakikayı bile bulmayan saniyeler içinde hatlar açtı" gibi masalsı olağanüstülük havaları yaratmak üzere, mesleki terimlerimizin, kavramlarımızın siyasal çıkarlara alet edilmesine de tepki gösteriyoruz. Gerçeklerin bir an önce ortaya çıkarılmasını, karanlığın aydınlatılmasını talep ediyoruz.

ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASI
YÖNETİM KURULU BAŞKANI HÜSEYİN YEŞİL
4 Nisan 2015